

Sándor Barbara

„A LEGTISZTÁBB, A LEGSZEBB ÉS A LEGNEMESEBB SZÜZEK”

– avagy a rózsaszünet egykor és ma

Kutatásom a népi, pontosabban a falusi társadalom világgképének változását, egy sajátos kulturális jelenség bemutatásával szeretné érzékelteni. A Csongrád megyei Földeákon és a környező településeken *rózsasalakodalom* néven ismert rendezvény, ma egyedülálló Magyarországon. Figyelemmel kísértem az egykor létrehozott és hosszú éveken keresztül fennmaradt, valamint a ma újjáélesztett, de már nem az egyház által irányított falusi rendezvényt. A változásvizsgálathoz regionális kutatást végeztem a faluban. Terepmunkám 1999 őszén indult és 2002 szeptemberéig tartott. Az interjúk elkészítése mellett az utóbbi években újjászervezett rózsasalakodalmakról videofilmeket és fényképeket tekintettem meg, az utolsó négy évben résztvevő megfigyelést végeztem, hiszen az ünnepségen magam is részt vettem. Az eseménysorozat egyházi kötődése miatt nemcsak a szakirodalomra koncentráltam, hanem figyelembe vettem a katolikus plébánián vezetett Historia Domusnak a rózsasalakodalommal kapcsolatos bejegyzéseit is.

A birtokomba jutott információkkal párhuzamba állítottam a kontinensen található hasonló jelenségeket. Barna Gábor iránymutató és kritikai megjegyzéseit követve nemcsak a vizsgált falu, hanem más, elsősorban a hajdani Habsburg Monarchiához tartozó államok népszokásaira is kitekintettem. Elsősorban arra kerestem megfelelést, hogy a hazánkban kialakult szokás célja és lebonyolítása szerint kapcsolatba hozható-e az ismert európai példákkal.

Földeák egykor Csanád vármegyéhez, ma Csongrád megyéhez tartozó falu.¹ A falubeliek életmódját XI-XII. századtól a Tisza és Maros felső szögében, a kedvező földrajzi lehetőségek határozták meg. A kevésbé veszélyes magaslati területeken történő letelepedés ellenére a falu kontinuitása nem volt biztosított, hiszen a Maros és a Tisza folyó, valamint a Szárazér okozta évenkénti árvizek szorítása ezt nem tette lehetővé.² A falu története három nagy időközi keretben alakult, így Hunyadi János földesúr idejétől egészen 1550-ig, majd a török hódoltság idejében, illetve annak megszűntéig, végül pedig 1711-től az új gazdasági és politikai rend formálódásáig. 1711-ig a már említett árvizek, a török-tatár seregek pusztítása stb., valamint az ebből adódó függő és bizonytalan helyzet egy

¹ Adók 1996. 5.

² Adók 1996.3.; Adók 1997. 3.

hullámzó, szélsőséges életformát eredményezhetett az itt lakóknak, vagy az ideiglenesen itt letelepedetteknek. A sajátosan váltakozó életforma nem kedvezett népszokások kialakulásának, s helyette csak kényszer szokások váltakozását hozta. A falu néprajzi szokásai az 1700-as évek elejétől ismerhetők fel, hiszen a XVIII. század a korábbi századokhoz viszonyítva jelentős életforma változást eredményezett.

Földeákon ekkor zömében római katolikus vallású magyarok laktak, majd 1781-től görögkeleti családok³ közel 100 év elteltével pedig reformátusok is megjelentek. Egyházigazgatásilag a Csanádi Egyházmegyéhez és a makói alesperesi kerülethez tartoztak a falubeliek, kik eredetileg többnyire szegediek és makóiak voltak. Kezdetben a szegedi Szent Ferenc-rendi és a minorita zárdából küldött atyák, 1723-tól azonban önálló lelkészek működtek itt. A lakókat a falu papja és bírása képviselte, irányította a közös érdekek és kötelezettségek megtartására. Az összetartó erő tehát a falu plébánosa volt. A hitből eredő erkölcs egy olyan kölcsönösségen alapul, ami a társadalom minden rétegére, nemére és korára kiterjedt. A tanítás, a tanulás a jó erkölcsű magatartás az egyházi tanításból eredt. A méltó és hithű magatartású lakosok anyagi áldozatai sem voltak kivételesek. Az egyházközség imaházat és parókiát építtetett, valamint a pestis járványt, árvizet és az időjárás viszonyosságokat is elviselő falusiak még 1758-ban új templom építéséhez is hozzájárultak. Az ekkori birtokos Návay család idején jelentkező erőteljesebb fejlődés, a keresztény hitben való nevelés, valamint a humánus jobbitásra hajlamos magatartás volt a legfőbb jellemző. A változás ellenére az 1845-ös árvíz a falu kéthamadának pusztulását hozta. Az újjáépítés után csak a XIX. század végére alakulhatott ki egy gazdaságilag jobb életforma.

Földeák újjáépítése már 1845 végén, 1846 elején megkezdődött az akkor 150 kat. hold községi tulajdonú területen. A korábban közös erővel – püspökség, birtokos, falu népe – megépült templom helyére történő új templom megépítésének az előremozdítása az 1845-ben Földeákra került Oltványi Pál plébános⁴ nevéhez fűződik. A templomépítéshez szükséges anyagi forrás megteremtése, valamint a templom felépíttetése nem egyedüli feladat volt a számára. A keresztény közösség jelképének újjáépítése mellett 1859-ben kezdeményezte a temetői keresztútnek az építését is. 1855-ben a Boldogságos Szűzanya tiszteletére megalapította a Máriát tisztelő lányok és asszonyok vallási közösségét, a Rózsafüzér Társulatot.⁵ 1861-ben megépült az egyházi iskola, míg 1878-ban az Apáca Iskola, a zárdaiskola. 1891-ig, azaz itteni plébánossága idejéig piac- és vásártartásért folyamodott, megépíttette a temetői kápolna és a templom előtti Nepomuki Szent János szobrot, valamint létrehozott postai kirendeltséget, gyógyszerteret, állandó orvosi ellátást. A falu életében betöltött jelentős szerepét csak tovább fokozta, hogy mindezek mellett anyagi javainak jelentős részét különböző *alapítványok* létrehozására fordította. 1865-től évente két alkalommal, karácsonykor és Péter-Pálkor a templomi perselyben összegyűlt pénzt kiosztatta a szegényeknek

³ 1781-ben 1439 katolikus és 87 görög katolikus élt itt.

⁴ Oltványi Pál 1823–1919

⁵ 1948-ig létezett.

és az öregeknek. 1863-ban az egyházi épületek karbantartására, 1881-ben a szegény tanulók segélyezésére, valamint az iskola támogatására jelentős összegeket fordított. Az egyház és a plébános által szorgalmazott *becsületos életformára való nevelés* részét képezte az az alapítvány is, amelyet 1871-ben hozott létre. Az *Örök Alapítványt* a *rózsalakodalomnak*, mint egyházi kulturális rendezvénynek a fenntartására tette.⁶

Egyházi, vagy nemesi kezdeményezésre létrejött hasonló ünnepről Európa számos országából van tudomásunk.⁷ 1792-ben Prágában, 1819-től a csehországi Horka, Sedlisko, Chomoutov falvakban *rózsaiünnepet* rendeztek. Az utóbbi három településen egészen 1949-ig főlváltva tartották Josef Pflieger káplán végrendelete szerint (1817) hagyott alapítvány, azaz a Pflieger Alapítvány szerinti ünnepséget.⁸ Slavetín, Lohová, Dolská községekben helyi birtokos nemesek kezdeményezték a *rózsa asszony ünnepe*ség júniusi szertartását.⁹ A XVIII–XIX. század fordulójától más morva városokban (Mikulov, Telc) is, többnyire a birtokosok jótékonyági alapítványa hívta életre ezt a nemes célú népi ünnepet.¹⁰

Eva Večerková, a brno-i múzeum néprajzkutatója szerint a morva vidéki rózsaiünnep Franciaországból eredtek. A keresztény hit terjesztésének céljából a Rosière szertartását még 530-ban Szent Medárd püspök szülőfalujában, Salency-ben (Picardie) honosította meg.¹¹ Ünnepnapiján, azaz június 8-án választották ki a környék legjámorabb, legpéldásabb lányát. A hajadont 12 fiú és 12 lány kísérte a templomba, itt rózsakoszorút helyeztek a fejére, és pénzjutalomban részesítették.¹² A VI. században létrehozott „rózsa szűz ünnep” (fête de la rosière) a XVII. században, XIII. Lajos idejében egyházi keretek között szervezett népiünnepéllé vált.¹³ Innen a XVIII. század végén terjedt át Európa más államaiba, elsősorban Németországba, Rosenfest néven. A német nyelvterületről később egyházi kezdeményezésre a Habsburg Monarchia egyes területein, így néhány magyarországi településen is meghonosodhatott a rózsaiünnep.¹⁴

Hazánkban a Nagyszombat melletti Nádasdon a helyi plébános, Stvereczky Lipót 1835-ben alapította meg a pünkösdhétfői rózsaiünnepélyt.¹⁵ Bálint Sándor szerint ez a középkori pünkösdi királyné-választásnak kései visszhangja.¹⁶ Érdeemes hosszabban idézni az 1930-as évekből A magyarság néprajza szokás fejezetében Szendrey Zsigmond által írottakat, aki nemcsak *rózsaiünnep*ről és *rózsakirály*-

⁶ s.n. 1883., Sípos 1982., Ádók 1996., Ádók 1997., Ádók é.n.

⁷ Večerková 1993. 59–70.

⁸ Večerková 1993. 59–70.

⁹ Večerková 1993. 59–70.

¹⁰ Večerková 1993. 59–70.

¹¹ Večerková 1993. 59–70., White 1993. 180., Lexikon der Christlichen Ikonographie 7. 1990. 624.

¹² White 1993. 180.

¹³ Večerková 1993. 59–70., Révai 1924. 16. kötet 405.

¹⁴ Večerková 1993. 59–70., Révai 1924. 16. kötet 405.

¹⁵ Révész Ensel 2000. 223., Večerková 1993. 59–70.; Révai 1924. 16. kötet 405.

¹⁶ Bálint 1973. 338. Konkrét településnév nélkül utal arra, hogy a példát másutt is követték.

nőről, hanem *ibolyakirálynőről* is beszél: „A régi pünkösdi királynő utóda a mostanában annyira felkapott szépségkirálynő nemesebb elődje ő, mert megválasztásában nem a szépség, hanem a jóság és erény volt a döntő. Az ősi tavaszkirálynő ünnepének elkeresztényesítése szent Medárd francia püspök (475) nevéhez fűződik, s nálunk az első ilyen ünnepséget Nagy Lajos király felesége, Kotromanovics Erzsébet rendezte meg. Hosszú ideig csak úri multság volt, de amikor a papság is megismerkedett vele, főképp a Medárd-féle eredeti alakjával, mint valláserkölcös nevelésre alkalmas szokást, a nép között elterjesztette.”¹⁷ Szendrey nem írja, hogy Magyarországon hol gyakorolják ezt a szokást. Megfogalmazása általános elterjedtséget sugall. Amiről tudunk, hogy Pilisvörösváron és Solymáron is évenként rózsáünnepet rendeztek. Míg az előbbi egy plébános, addig az utóbbiakat Karátsonyi Guidó gróf hozta létre. A rózsáünnepély megtartásakor a legisztább életű hajadonok egyikét jutalmazták meg, azaz erénydíjban részesítették. A hajdani fővárosi szegénygyermekéért-egylet is hasonló ünnepséget rendezett.¹⁸

A német kulturális hatás vitathatatlan. A szokás földeáki megjelenése és elterjedése azonban úgy tűnik, hogy nem a német kapcsolatokra, hanem Oltványi Pál franciaországi utazásaira, azaz közvetlen francia példára vezethető vissza. A *Historia Domus* 1896 májusi bejegyzése szerint a plébános többszöri párizsi tartózkodása során ismerkedett meg a „Rózsa ünneppel”. Hazatérve az erkölcsi értékeket megjelenítő ünneplést átformálta és a helyi keresztényi gyakorlat szerint szervezte meg.

Mint láthattuk, az egyház és képviselői szerteágazó szerepet vállalhattak egy falu és lakóinak életében, mindennapjaiban. Az élő vallásos hitnek az alapján a falubeliek életében kitüntetett helyet foglaltak el a keresztény vallás legfőbb ünnepei. A közösségi összefogatok mellett az egyéni és a családi ünnepek együttesen határozták meg a népi kultúra milyenségét. Az egyház irányító szerepet vállalt a XVIII. századtól bevezetett *Falunap* szervezésében és lebonyolításában is. A rendezvény elsődleges feladata a közösség összefogása, képviselői és társadalmi feladatának törvény szerinti betartása volt. Az utasító határozatokban foglaltak, a munkálatok kihirdetése, vagy egyéb termelési, társadalmi, gazdasági célú feladatok ismertetése, vagy rendkívüli (*vis major*) helyzetekben tartották.¹⁹ A helyzet szükségességéből szerveződő falunapok mellett azonban kulturális tartalmú és célú *falunapok* is ismertek voltak, mint volt az 1858 óta Szent László napján tartott templombúcsú, valamint 1872 óta az ezzel egybekötött *rózsalakodalom*. Minden évben azonos időben, egészen 1948-ig rendezték ezeket. Mindkettő *népies szokás* keretében faluünnep volt. Források szerint az ünnepségek *egyházi, vallási tartalmú és kivitelezésű ünnepként* indultak.²⁰

A rózsalakodalom megszűnését az 1945-1948 közötti koalíciós időszak után

¹⁷ Szendrey Zs.–Szendrey Á. 1933–1937. 292.

¹⁸ Réső Ensel 2000. 223–225., Révai 1924. 16. kötet 405.

¹⁹ Ádok 1997. 139–144.

²⁰ Sípos 1982. 30.

a politikai rendszerváltás hozta meg. Elmondások szerint „elvitte az idő szele”. B. Szűcs Ferencné, Fertály Etelka 1944 június 29-én volt rózsamenyasszony. Szerinte a „vallásgyűlölés” miatt szűnt meg az ünnepség. Szántó Jánosné, Csányi Julianna utolsóként, 1948-ban vehetett részt, mint „rúzsamenyasszony”. Úgy emlékezett, hogy már a következő évi párt is kiválasztották, de a katolikus hit üldözése miatt a rendezvényt nem engedték megtartani. Véleménye szerint, ha a tiltás ellenére 1949-ben még is lett volna rózsaunnep, akkor a falu komoly büntetésre számíthatott volna. Sípos Erzsébet írásában nem politikai, hanem anyagi okokra vezette vissza a szokás elhalását. Úgy vélte, hogy 1948-ra erre az alapítvány teljes elértéktelenedése miatt került sor.²¹

A megszűnés ténye vitathatatlan, hiszen több mint negyven évig a faluban rózsaunnepet nem rendeztek. Eva Večerková már említett tanulmányában a hagyományos eszmény megkopásával, visszaszorulásával és megszűnésével magyarázza a rózsaunnepség eltűnését. Míg az iparosított társadalmakban – elsősorban Nyugat-Európában – ez a XIX. század vége, XX. század elejére tehető, addig az első világháború után már a kontinens más országaiban is olyan megváltozott körülmények jöttek létre, ahol a „szüzesség” ünnepének már nem volt talaja. Olyan szociális és foglalkozásbeli változások történtek, amelyek alapvetően a nők helyzetét határozták meg. Az emancipációs mozgalmak hatására már nem a vallásos, szorgalmas, szerény, dolgos, szűz leány mint legalkalmasabb feleség és legjobb anya tulajdonságok kerültek előtérbe, hanem az önmegvalósítás új, személyes vonatkozásai lettek a mérvadóak. Ha mindehhez hozzávesszük a római katolikusok és más vallási felekezettűek XX. század közepi hazai üldöztetését, akkor érthetővé válik, hogy a rózsaunnepségen, a rózsamenyasszony által közvetett módon megjelentetett szüzesség, mint a keresztény hit ideálja talajvesztetté válhatott. Csehországban 1949-ben, utolsóként még filmet készítettek az ünnepről.²²

Földeákon a XX. század végére a politikai rendszerváltozást követően a megváltozott társadalmi rend, a lakosság társadalmi összetétele, kultúrája és igénye egy politikamentes, népies jellegű ünnepséget igényelt. A konkrét elképzelések azonban évek alatt formálódtak ki. 1994-1995-ben *beszélgető esteket* rendeztek, s ugyanekkor az egész közösséget átfogó fölmérést is végeztek, amely igen széles területre terjedt ki. Az összeállított kérdőív a munkanélküliségre, a szórakozási lehetőségekre, a civil szerveződésekre, a falu életére és jövőjére, rendezvényekre is rákérdezett. A válaszok összesítése után, immár a kívánalmak ismeretében Magyar Istvánné, Rózsika néni²³ mutatott rá annak a rendezvénynek az egykori létére, amely 40 évvel azelőtt szűnt meg.²⁴

1996-ban már egy önkormányzati határozat is *politikamentes, hagyományörző, vallási jellegű ünnep* visszahelyezését irányozta elő a falu életébe. Ettől kezdve a Polgármesteri Hivatal állandósította és minden évben megtartotta a búcsúval

²¹ Sípos 1982. 30.

²² Večerková 1993. 59–70.

²³ Mórahalmi művelődésszervező.

²⁴ Farkas Sándorné könyvtáros, szervező.

egybekötött rózsalakodalmat.²⁵ A különbség már itt megmutatkozik, hiszen amíg a hajdani rózsasünnepet az egyház nevében Oltványi Pál plébános hozta létre, addig több mint 100 év eltelte után a Polgármesteri Hivatal és a hatáskörébe tartozó Művelődési-ház és a Könyvtár dolgozói újították fel.²⁶ Az egyház szerepe az ünnep megszervezésében tehát jelentősen megváltozott. Az egyház által egykor megkívánt csendesebb jellegű egyházi ünneplés helyett ma egy világiasabb, az új helyzetnek megfelelő ünnepet hoztak létre. A rózsasünnep felújítása azonban jelzi, hogy erős igény alakult ki a közösséget összetartó, a helyi identitást kialakító és ezt erősítő rendezvényre.²⁷ A szervezők természetesen felismerték, hogy az egykor élő és virágzó hagyomány eredeti formájában és tartalmában ma már megvalósíthatatlan. Atalakitották és átformálják minden évben tehát olyanra, hogy az tartalmában, céljában és megjelenési formájában a kornak megfelelő *leghatásosabb ünneplés* legyen.

A szokás újjászervezése, a hagyomány sajátos felújítása során bizonyos mértékig megtartották a rendezvény célját. Oltványi Pál eredetileg 1.000 forintos alapítványának kamatából minden évben megszervezett rózsalakodalom célja az volt, hogy a kiválasztott lányok és fiúk, általában a fiatalság vallásos buzgalmát ébren tartsák és a katolikus hit erkölcsi normáit közvetítsék, erősítsék.²⁸ Josef Pflieger 1817-ben az ünnepség célját úgy fogalmazta meg, hogy a rózsapárok hatására minél több engedelmes, szorgalmas és erényes gyermeknek kellene felnőnie, hogy azután jó szülők legyenek és ezzel megelőzzék az erkölcsstelség terjedését is.²⁹ Az ünnep tulajdonképpen állásfoglalás volt az erkölcsi romlás, a vallásos hit gyengülése ellen, azaz egyfajta védelmet nyújtott a hagyományos keresztény erkölcsi értékeknek. A Földeákon napjainkban kiválasztott rózsapárok a szervezők célkitűzése szerint ugyancsak az ifjúság nevelésében kell, hogy szerepet játszanak. Példamutató magatartásukkal tűnjenek ki a többiek közül, bár ma már elsősorban nem a keresztény erkölcsiségnek a legfőbb hordozói, hanem a XX. századi világi ideálok megtestesítőivé váltak. A vallás motiváló szerepe azonban megmaradt.

Az ünnep megtartásának időpontja egész Európában nagyjából azonos időszakra esik. A rózsasünnep Szent Medárdtól való származtatása miatt Franciaországban június 8-án, Medárd ünnepén tartották az ünnepséget. Nádasdon pünkösdhétfőn, Prágában Keresztelő Szent János (június 24.) és Péter-Pál (június 29.) közötti vasárnap, Mikulovban május utolsó vasárnapján délután, vagy következő vasárnap, míg Vranov Nad Dyjí birtokon szeptemberben Szent Helena napján.³⁰ A „magát illendően viselőt” az Oltványi Pál által 1871. október 28-án tett alapítványból minden évben a Szent László-napi búcsút követően Péter-Pál-

²⁵ Ádok 1997. 144.

²⁶ Felújítója Bugyi Pálné, a földeáki iskola tanára, a helyi lap főszerkesztője volt. Délvilág 1996. május 29. 1.

²⁷ Farkas Sándorné, Marika 1999. október

²⁸ Bálint 1938. 275., Sípos 1982. 29.

²⁹ Večerková 1993. 59–70.

³⁰ Večerková 1993. 59–70.

kor (június 29.), azaz az alapító plébános védszentjének napján jutalmazták meg. Egykor a földéaki rózsáünnep napja tehát június 29-re esett. Ezzel szemben napjainkra az időpont kissé megváltozott, hiszen a pünkösöd előtti szombaton megtartott rózsalakodalmom a Falunap (újabban Egyetememes Falunap) és egyben a pünkösdi szokáskör idejére, kicsit korábbra került tehát. A változtatásnak elsősorban gyakorlati oka volt. A szervezők úgy látták, hogy az eredeti időpont alkalmával, Péter-Pálkor az emberek a nyári, elsősorban még mindig a paraszti, földműves munkák sokasága miatt nem érnek rá ünnepelni. Az időpont eltolódásával együtt járt, hogy az ünnep korábbi *aratási ünnep* jellege elveszett. B. Szűcs Ferencné szerint régen a Szent László napi búcsút és a Péter-Pálkor rendezett rózsalakodalmat egy nap különbséggel tartották, így a két ünnep egybefolyt. Péter-Pálkor déli 12-kor mindig megkezdték az aratást. Ha már egy kicsit arattak, akkor abbahagyták, bementek a faluba, felöltöztek ünneplőbe és délután háromkor így várták a rózsapárok megáldását.³¹

A XIX. században Európa szerte létrehozott alapítványok igen részletesen rendelkeztek a rózsáünnep valamennyi mozzanatáról. Nemcsak az ünnepnek a célját és időpontját határozták meg, hanem szóltak a kiosztott jutalomról, a párok kiválasztásáról, a templomi szertartásról, valamint az egész rendezvény lebonyolításáról, menetéről is. Josef Pflieger 1817-es végrendeletében 1.000 aranyat hagyományozott a horkai egyházközösségre, s úgy rendelkezett, hogy az évente kiválasztott lányokat és fiúkat 25 arannyal kell jutalmazni.³² Nádasdon Steveczky Lipót plébános 2.000 pengőforintnyi alapítványának 100 pengő forintos kamata volt a jutalom.³³ Oltványi Pál alapítványa rögzítette, hogy *két ifjút és két hajadont* kell *erénydíjban* részesíteni. Az első pár 20-20 forint, a második pár 10-10 forint jutalomban részesült az 1.000 forintos alapítvány kamatából.³⁴ A visszaemlékezések szerint a XX. század 30-as 40-es éveire azonban már igen ritka volt, hogy valakinek pénzjutalmat adtak. Etelka néni (1944) egy imakönyvet³⁵ és egy rózsafüzért kapott ajándékba. Egy évvel később Szabó Ilona ezüst nyakláncot kapott. Az utolsó évben (1948) keresztet adtak. Egyetlen visszaemlékező szólt arról, hogy a párok az ajándék helyett esetleg pénzt kaptak. Laci bácsi szerint anyi pénzjutalomban részesült, hogy egy hasas disznót tudtak belőle venni.

A földéaki plébános rendelkezett arról is, hogy ugyanezen a napon két árva leányt új ruhába öltöztessenek, valamint a zárdában a szegényeket is megvendégeljék. Az alapítvány kamatának költségére kellett a legények kalapja mellé bokrétát, a leányok fejére pedig koszorút készíttetni. Ebből álltak a multság zenéjét és „a férfi közönség részére némi „ízestítő italt” is.³⁶

A falu életében minden évben nagy izgalmat jelentett, hogy ki nyeri el a ró-

³¹ Közlése 2002. szeptember 11-én.

³² Veèerková 1993. 59–70.

³³ Réső Ensel 2000. 223–224.

³⁴ Sípos 1982. 29.

³⁵ Erdey Ferenc: Engesztelő szentóra. Budapest, 1943.

³⁶ Sípos 1982. 29., s.n. 1883. 10., Ádok 1996. 71.

zsakoszorút. Az egykori kitüntetettek úgy vélik, hogy nagy, szép és méltóságteljes ünnep volt, elsősorban a vallás szempontjából. A vallásos, földmunkás nép abban az időben mélyebben belegendolt a rózsza ünnep szimbolikájába. A rózsapárok fontosnak tekintették a megtisztelő címet és büszkéek voltak rá. Többek szerint szerint napjainkban már csak játéknak veszik az egészet, és nem tisztelik az ünnep eredeti szándékát.

A rózsapárok kiválasztásakor számításba jöhettek azok a 16-18 évesek, akik szorgalmas iskolába járók, őszinték, jámborak, feddhetetlen magaviseletűek és Istenházában rendszeres látogatói voltak. A *Historia Domus* szerint olyan párt választottak, aki a vallását gyakorolta, szolid volt és igyekezett az erkölcsi normákat megtartani. *Rózsakirály* címet mindemellett csak az kaphatott, aki szorgalmas és dolgos munkás, valamint jó kaszás volt. A *rózsakirálynő* jelölésénél figyelembe vették, hogy csak szegény rétegből, cselédlányokból választottak.³⁷ Az utóbbinak elmentmondani látszik Etelka néni (1944) visszaemlékezése, mely szerint egy dolgos, becsületes szegény lány mellett egy rendes, gazdagabb családból választották ki a másik rózsamenyasszonyt. Ugyancsak ő mesélte, hogy 15 évesen még „gyerök-lányként” jelölték. A katolikus hitű, jó magaviseletű, dolgos cselédet (konyhalányt és szobalányt) – a Mária anyák tiltakozása ellenére – a munkaadói szervezték be, mivel a „nagysága” és az akkori plébános unokatestvérek voltak. Laci bácsi úgy emlékezett, hogy a fiatalokat elsőáldozás után, 17-19 év között tartották jelölésre esélyesnek. Ő maga szegény családból származott, hívő katolikus volt és rendszeres templomba járó. Abban az évben, amikor 16 évesen rózsavőlegény lett valójában nem ő volt a kiválasztott, hanem egy olyan legény, akit időközben katonának hívták. Akkor a rózsza ünnepet az apácák rendezték, s mivel édesanyja korábban apáca szeretett volna lenni – jó viszonyban volt az apácákkal –, így az olvasós asszonyok rászavaztak. A kiválasztásba, a Rózsafüzér Társulatba tartozó asszonyok mellett a fáklyások³⁸ is beleszólhattak.

Az egykori 17 éves rózsamenyasszony, Szabó Ilona (1945) dajka volt. Szerinte a kiválasztás a rendes, templomba járó Máriás-lányok közül történt. A rózszaünnepet a Rózsafüzér Társulat (Olvasó Társulat) rendezte, így a plébános mellett a jelölést az olvasós asszonyok és a Mária-anyák tehették meg.

Írott forrás szerint a kiválasztásra *jutalombírákból* álló hétagú bizottság ült össze tanácskozni. A bizottság tagjai között volt a helybeli lelkész, a község bírája, a kántortanító, a templomgondnok és a három Mária-anyja. A választás után a templomgondnok értesítette az érintetteket és azok megjelenésére az ünnepnapon feltétlenül számítottak.³⁹

Ha az előbbieket összevetjük a nádasdi és a horkai rózszaünnepel, akkor nemcsak hasonlóság, de különbözőség is bőven akad. Nádason is a legpéldásabb, legtisztább szüzek közül választottak rózsamenyasszonyokat. Pünkösdhétfőn, a templomi szertartás során olvasták fel azt a névsort, melyen a példásan viselkedő lányok neve szerepelt. A névsorban szereplő lányok sorsot húztak, s

³⁷ Bálint 1937.275; Sipos 1982.29.

³⁸ Az ún. szentséges liturgiákon az Oltáriszentség mellett gyertyát (fáklyát) vivők.

³⁹ Bálint 1938. 275., Sipos 1982. 29., s.n. 1883. 10.

akik az első három számot húzták, azok lettek a jelöltek. Rájuk a jelenlévők szavaztak, amely végül eldöntötte, az azévi rózsamenyasszonyi címet.⁴⁰ Josef Pflieger alapítványa a templomba járó, legengedelmesebb, legszorgalmasabb és legártatlanabb fiatalokat jutalmazta. A jelölés Mindenszentek ünnepén történt. Ekkor a községi bíró vagy kocsmáros összehívta a gazdákat és a jobbágyokat (csak férfiakat), ők elmondták az általuk kiválasztott lánynak és legénynek a nevét, mely végül a helyi plébános elé került. A plébános az egyházközségi tagokkal együtt átnézte a jelölést, s végül döntött a rózsapárról. Pflieger úgy vélte, hogy a jelöltnak 17 és 26 év közöttieknek kell lenni, mivel ekkorra nem a pénz miatt mutatják magukat erkölcsösnek, hanem Isten szeretetét már valóban átérezve az Isteni üdvösség elérésére törekednek⁴¹

A jelenlegi földéaki rózsáünnep megrendezése mindenféle alapítványbeli támogatást nélkülöz. Mivel az ünnepek jelentősebb anyagi ráfordítást nem igényel, a szervezők nem törekednek arra, hogy nagyobb mennyiségű pénzt kapjanak. Az erénydíj most kimerül abban, hogy a rózsakirály és rózsakirálynő megtisztelő szerepébe léphetnek a fiatalok. Minden más költség – templomdíszítés, menyasszonyi ruha és egyéb jelképek készítése, útiköltség a fellépőknek, szendvics a résztvevőknek – fedezését a község önerőből látja el. Napjainkra a szegények megvendéglése is megszűnt.⁴² A megtiszteltetésnek számító címek kiosztását ma a szervezők vállalják fel. 17-18 éves katolikus fiatalok közül választják ki azt a két párt, akiket a rendezvény megkezdése előtt már több héttel értesítenek, többnyire telefonon, vagy úgy, hogy behívadják őket a könyvtárba. A változó világnak megfelelően, ma már a szorgalmas középiskolások, főiskolások, szakmájukat szerető, a falujukért sokat tevő fiatalok a kiválasztottak.⁴³ Katolikus vallású, a keresztség, a bérálás és az áldozás szentségében már részesült, szerény, szelíd, nem túl kirívó viselkedésű lányok és fiúk közül válogatnak. Ma kevésbé az anyagi körülmény (azaz szegénység), mint inkább a viselkedés, az életpálya, a munka, vagy a tanulmányi eredmény a meghatározó. Olyan személyek tehát ők, akik a régi világban is megkaphatták volna e címet.⁴⁴ Kiválasztásuk után a gyónás és az áldozás elengedhetetlen számukra. Ekkor kerül sor egy hosszabb beszélgetésre a plébános, a Mária-anyák, valamint a párok között, akik búcsúzóul végül egy-egy imakönyvet kapnak. A fiatalok szerint rózsapárnak lenni nagy dolognak számít és a rendezvényen való szereplésüket kitüntetésként élik meg. Szüleik pedig büszkéek gyermekeikre.⁴⁵

Magának a rózsalakodalomnak a lebonyolításánál, azaz a tényleges menet és a rózsalakodalom megszervezésekor a szervezők írott forrásokra, még élő

⁴⁰ Réső Ensel 2000. 223-224.

⁴¹ Večerková 1993. 59-70.

⁴² Farkas Sándorné, Marika szervező, 1998. október.

⁴³ Ld. Délvilág 1996. máj. 29.3.; 1997. máj. 23. 2.; 1998.jún. 2.1.; 1999. máj. 25.1.; 2000.júli. 14.2; 2001. jún. 5.1.5.

⁴⁴ Farkas Sándorné, Marika (szervező) 1998. október

⁴⁵ Vízahányó Andrea, Béni Attila

rózsapárok⁴⁶ és más falubeliek emlékezetére hagyatkoztak. Bálint Sándor az 1930-as években még arról számolt be, hogy a faluban három rózsapárt jelöltek.⁴⁷ Etelka néni szerint 1944-ben biztos, hogy két leányt és két legényt választottak az ünnepnapon. Ugyancsak így emlékeztek a hajdani három rózsapárnak a tagjai is. Eltérés mutatkozik azonban a lebonyolítás menetében. Etelka néni kivételével valamennyien úgy emlékeztek, hogy olyan volt az egész, mint egy igazi lakodalom. A vőfély indította a menetet, amelynek az élén ő maga állt. Őt követték a párok, a koszorús lányok (régebben 10-10, később 5-6 pár), majd a gyertyások és fáklyás emberek, Máriás- és Olvasós asszonyok. A menet további része a falubeliek és a tanyaiak, valamint a Szegedről, Hódmezővásárhelyről, Makóról érkező vendégek köréből került ki. A párok zenekari kísérettel érkeztek a templomhoz, ahol délután háromkor, más elbeszélés szerint ötkor esküt tettek és a plébános megáldotta őket. A templomból kifele a rózsapárok előtt iskolás lányok szórták a virágszirmokat. A menet innen a piactérre vonult, ahol a résztvevők hajnalig (naplementéig, reggelig) táncolhattak és mulathattak. Egy sokkal visszafogottabb szertartás lehetett 1944-ben. Etelka néni szerint ugyanis felöltöztek saját ünnepi ruhájukba, majd a két pár és az 5-6 koszorúslány – vőfély nélkül –, csendben, kíséret és zenekar nélkül a templomhoz vonult. Itt délután háromkor megáldották őket, majd fél 12-ig a piactéren, immár a többiekkel együtt mulattak. Az igen népszerű táncmulatságot a *templomatya* és a *Mária-anyák* nyitották meg. A falusiakon túlmenően a tanyáról és a közeli városokról is sokan érkeztek. A források szerint a munka sürgőssége ellenére ezen a napon még az aratás is leállt, s addig vigadtak, amíg fel nem jöttek a csillagok.⁴⁸

Nádason délután háromkor az ún. régi templomhoz indult el a menet. A nádasdi alesperes vezetésével, harangzúgással, s az ünnephez méltó énekkel és zenével vonultak az ünneplők. A kiválasztását követően „trombiták harsogása és mozsarak durrogása közt” koronázták és jutalmazták meg a rózsakirálynőt. Az ünnepséget lakomával zárták le.⁴⁹ Josef Pflieger alapítványa kimondta, hogy a kiválasztott rózsapárt a falusi gyülekezet előtt kellett bejelenteni, ahonnan együtt indultak a vasárnap délutáni templomi szertartásra. A körmenetben a kereszthordozók, legények és leányok után a ministránsok következtek a pappal, majd a rózsapár és az őt kísérő koszorús párok, végül a falubeliek. A templomban a 12 egyformába öltözött legény, illetve leány ajándékozta meg a jelölteket. A pénzjutalom mellett fehérrózsza koszorút, vagy virágcsokrot adtak át.⁵⁰

Ahogy a fentiekből láthattuk, a földéaki rózsalakodalom újjáélesztői igencsak eltérő adatokat hallhattak az esemény lebonyolításával kapcsolatban. A körülményekhez alkalmazkodó és a folyamatosan változó sajátosságokat figyelembe véve egy nagyvonalakban vázolt keretet, programot (mintát, modellt) adtak

⁴⁶ Lásd Adatközlők!

⁴⁷ Bálint 1938. 275., Bálint 1977. I. 338. Réső Ensel Sándorra hivatkozással.

⁴⁸ Sípos 1982. 29–30., Ádok 1996. 71.

⁴⁹ Réső Ensel 2000. 25.

⁵⁰ Večerková 1993. 59–70.

az általuk életre hívott rendezvénynek. Az ünnepi előkészületek között megkötötték a fehér rózsakoszorút és elkészítették a menyasszonyi ruhákat (csakrot nem visznek). Míg régen az ünnepség alkalmával fehér vagy halványkék grenadin ruhákat hordtak a menyasszonyok, addig ma több évben is ugyanazt a ruhát viselik. Elsőként fehér, menyasszonyi jellegű ruhát varrattak, míg 2000 júniusában már fehér, népviseletes jellegű, vászon és csipke anyagból készítették új ruhákat. A fiúk egykoron fehér inget és fekete mellényt, valamint fekete nadrágot (ha nem volt, akkor szürkét), kalapjukon pedig bokrétát viseltek. Ma nincs kalap, így a bokréta is elmaradt.

Földeácon és a környező településeken igen népszerű eseménynek, avagy a falunap fénypontjának számító fölvonulásra szombat délután 16-17 óra között kerül sor. A gyülekezőnek a földeáki művelődési ház ad otthont, s innen indul a menet a templomba. A lakodalmi jellegű menet felépítésében egyezik az egykori ünnepi-menettel. A vőfély, vagy olykor vőfélyek borral és kerek fonott kaláccsal a kezükben vezetik a menetet. Utánuk megy a két pár, a színesebben felöltözött koszorúspárok (melynek lánytagjain rózsaszín koszorú található), valamint a zenészek. A szülők, a megyei vendégek és a község lakosai ezt követően, mint nézők kísérik a párokat. A zene a főtéren (művelődési ház – Pramonad vendéglő – gyógyszertár – park – templom útvonalon) keresztülvonulókat egészen a templomig kíséri. Régen rezes banda, ma többnyire falusi, maroslelei vagy makói (Maros Táncegyüttes) néptáncosok, a földeáki gyerekek zenekara, a hódmezővásárhelyi, esetleg a makói fúvósok kísérik a párokat. A park középpontjában található templomig rózsaszírmot szórnak előttük. A templomhoz érkezve a két *Mária-anya* (s olykor a plébános) karol bele a párokba, majd bekísérik a fiatalokat. A *Mária-anyakat*, elsősorban a rendszeres templomba járó, idősödő asszonyok közül választják ki. Ők fekete ruhát és fehér köpenyt viselnek. A nézők közül aki befér a templomba, az szerencsésnek számít. Ekkorra a templom oltárát és padjait a virágkertészek, szervezők, családtagok és rokonok által földíszítik, elsősorban szegfűvel és rózsával. A teljes kivilágítás mellett ekkor nem gyújtanak gyertyát. A szertartást a kántor által vezetett orgonajáték és *Mária-ének* nyitja meg. A plébános ezt követően köszönti a párokat és a megjelenteket. A szentmise helyett szentbeszéd következik. A plébános által kiválasztott olvasmány ekkor nem Szent Pál himnusza a szeretetről, mint egy igazi esküvő alkalmával. Az *Ave Maria* énekét követően az *Evangéliumból* egy rész, valamint a példaadásról szóló prédikáció hangzik el. A pap külön-külön megáldja a párokat, akik a hívekkel együtt a *Miatyánkot* mondják el. A plébános elköszönő szavai után a rózsapárok orgona, ének kíséretében a pap vezetésével vonulnak ki a templomból. Itt kisgyermekek rózsaszírmot szórnak rájuk, a párok pedig cukrot és aprópénzt dobálnak. Ezt követően a *Mária-anya* a templomkertben keresztül a paplakig kísérik a párokat. A szervezéstől függően két-három alkalommal, vagy épp a park négy sarkánál (színpadon) megállnak és táncolnak a néptáncosok és olykor a rózsapárok is. A hajdani rózsalakodalmat követő táncmulatság másnapra tolódot. A közönség a vasárnapi pünkösdi *Vöröskeresztes bál*on mulathat a fiatalokkal együtt. Az egy évig a rózsapár címet viselők este hét körül érkeznek vissza a művelődési házhoz, ahonnan egy helybéli parádés kocsissal (hintó, feldíszített lovak) néhány zenész kíséretében bejárják a falut. Mind a szülői háznál, mind pedig a falubelieknél már

várják, és a házaknál kínálgatják őket. Mivel a rózsalakodalom ma az ún. Egyetem Falunap keretébe illeszkedik bele, így más közösségi rendezvényekkel együtt kerül megrendezésre. Vasárnap a nagymise után a *Mária-kegyhely*hez mennek. A templom elől induló menetben a rózsapárok és néhány idősebb asszony viszik a lobogókat, vagy a keresztet. Itt elsősorban már hívők vannak jelen. A rózsafüzér hangos imádkozása után halotti litánia veszi kezdetét. A szombati nap látványossága után ez egy sokkal bensőségebb és meghittebb esemény. Egyes vélemények szerint a Mária-kegyhely minél szélesebb körű látogatásával a közösségi összetartás is erőteljesebben jelenhetne meg.⁵¹

A rózsalakodalomi fölvonulás megrendezésének az igénye egyelőre töretlen és látogatottságának mértéke sem csökken. A megyében, a szűkebb tájon mind nagyobb ismeretségnek és népszerűségnek örvendő rendezvény minden bizonnyal még sokáig magában hordozhatja a szervezők által föl vállalt célnak a megvalósítását, azaz egy közösségi tudatnak a kialakítását és megerősítését. A rózsáünnep, rózsalakodalom újjászervezett hagyománya merít az egykori ünnep vallási elemeiből. Teljesen új eleme azonban, hogy az ünnep megformálásában a paraszti hagyományhoz nyúl vissza mind a viseletben, mind pedig a lakodalom paraszti formájának érzett megrendezésében. E vonás erősítésére felhasználja a néptánc csoportokat és a zenészeket is. Így szolgálja az új helyi azonosságtudat formálását.

Adatközlők

Laci bácsi (1922) rózsavőlegény, adatai közzétételéhez nem járult hozzá. B. Szűcs Ferencné, Fertály Etelka (szül. 1928) (1944. június), Földeák, Vásárhelyi u. 27.; Béni Attila (rózsavőlegény 2000., vőfély); Csányi Mihályné, Szabó Ilona (szül. 1928.) (1945. június) Földeák, Martinovics u. 17.; Farkas Sándorné, Marika (szervező, könyvtáros); Gera József (kántor) (szül. 1976.) Makó, Szent István tér 9.; Rakonczi Katalin (szervező, könyvtáros); Sándor János (szül. 1938.) Földeák, Bajcsy Zs. u. 33.; Sandor Jánosné, Ádók Erzsébet (szül. 1944.) Földeák, Bajcsy Zs. u. 33.; Szántó Jánosné, Csányi Julianna (szül. 1930.) (1948. június); Földeák, Bacsó Béla u.; Vízhányó Andrea (1982) rózsamenyasszony 2000. június.

Irodalom

ÁDÓK István

é. n. *Oltványi Pál plébános 1854–1891*. Földeák.

ÁDÓK István összeáll.

1996 *Óföldeák község 800 éves, Földeák község 150 éves történelme 1996. évben*. Földeák.

1997 *Földeák község néprajza*. Földeák.

⁵¹ Délvilág (Csongrád megyei napilap) 1996. máj. 29. 3. Délvilág 1997. máj. 23. 2. Délvilág 1998. jún. 2. 1. Délvilág 1999. máj. 25. 1. Délvilág 2000. jún. 14.2.

BÁLINT Sándor

1938 *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza.* Budapest.

1973 *Karácsony, húsvét, pünkösd. A nagyünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából.* Budapest.

1977 *Ünnepi kalendárium. I.* Budapest.

Historia Domus 1980-2001. Földeák.

HORVÁTH Mihály

2000 Földeák rövid története és bibliográfiája (1970–1995 folyóiratcikkei, 1970 előtti és 1995 utáni újságcikkei) Szeged-Földeák. (Szakdolgozat, kézirat)

Lexikon der Christlichen Ikonographie

1990 Herausgegeben von Wolfgang Braunfels. 7. Band. Herder, Freiburg s.n.

RÉSŐ ENSEL Sándor

2000 *Magyarországi népszokások.* Budapest. 223–225.

Révai nagy lexikona

1924. Budapest. XVI. köt. 405. – Rózsaszünet szócikk

SÍPOS Erzsébet

1982 *Szülföldem Földeák népélete.* A Makói Múzeum Füzetei. 28. Makó.

S.n.

1883 *Földeák község történelme.* Makó.

S.n.

1845 Rózsaszünet Nádasdon. *Honderű* 1845.III/1.462-463.

SZENDREY Zsigmond és SZENDREY Ákos

1933–1937 Vallásos élet, in: BÁTKY Zsigmond–Györfy István–VISKI Károly (szerk.) *A magyarság néprajza.* 1. kiadás. Budapest, 290–300.

VEČERKOVÁ, Eva

1993 „Ružová slavnost” v Horce u Olomouce ajejí národopisné, historické a regionální souvislosti. *Folia Ethnographica* 27. LXXVIII. 59–70.

WHITE, Kristin E.

1993 *Szentelek kislexikona.* Budapest.

Barbara Sándor

„The Cleanest, the Most Beautiful and the Noblest Maidens” – Rose Festival in Times Past and Today

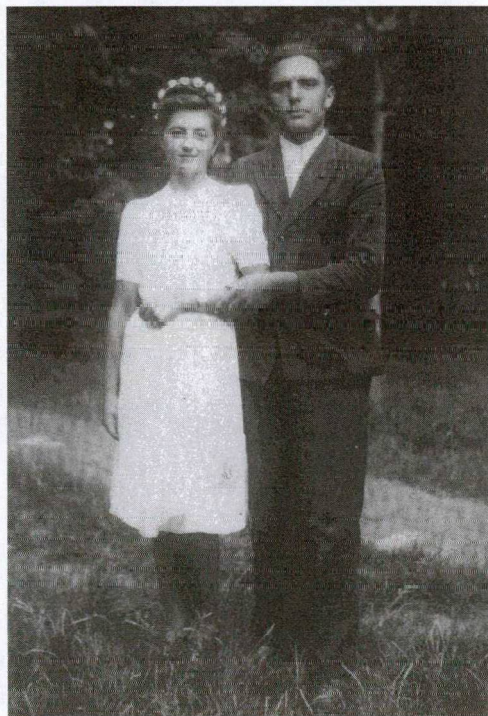
The search for national identity emerging at the turn of the eighteenth and nineteenth century provides the background for the movements which fundamentally determined the development of traditional folk culture. In addition to exhibiting national characteristics and ancient national culture, some towns and villages undertook to show and get to know their own existing values, and if they had none, to develop them. They created the experience of a sense of identity, security and belonging with the events, programmes and festivals

established then. The Rose Wedding of Földeák established in 1872 is one of them. At the end of the twentieth century, the change of regime brought about a change of social conditions and roles that is a depreciation of socialist ideals together with socialism. This could evoke similar feelings to the ones in the past. The subject of my study, the Rose Wedding, in order to be adjusted to the continuously changing world, was filled with new meaning, and reorganized after more than 40 years. In my study, I examined the community festival of the past and that of today in its reorganized form comparing it to other European examples.

In Földeák, besides the Rose Wedding, there have always been newer elements appearing in the tradition-creating trend of recent years. From among the community forming programmes and prizes, the village day festival awards the following prizes: „For Földeák”, „The Most Beautiful Street of the Village” and „The Tidiest Yard of the Village”. This is also the day when former inhabitants of the village and university and college students of Földeák meet every year again and again. In May, 1999, as a revival of once lived Whitsun folk customs, the title „The Village’s Most Beautiful Whitsun House with a Marriageable Daughter” was awarded.

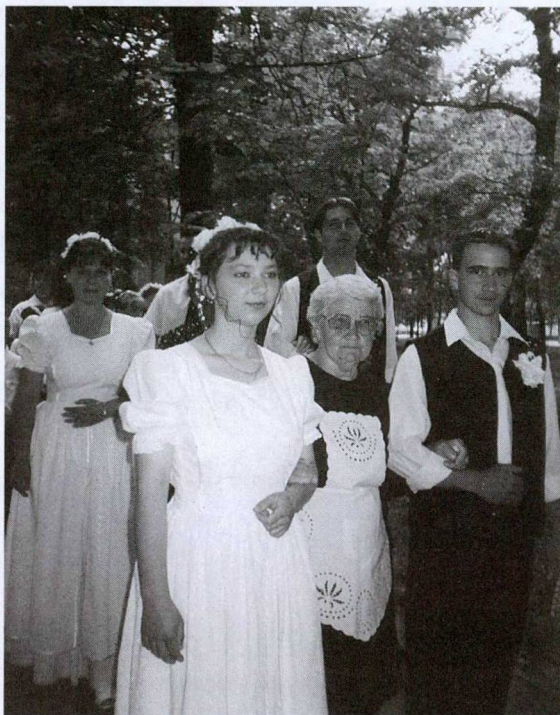
Rózsapár koszorúspárokkal és
a két Mária-anyával, 1945. Földeák.

Rózsapár Földeákon, 1945. június.
A képen látható Szabó Ilona (17)
és Kovács István

Ünnepi menet. Rózsaszirmot szóró koszorúspárok és az őket követő rózsapárok, 2001. Földeák.

A két rózsapár és a Mária-anyák, 2001. Földeák